

КРАСНЯК

Олена Петрівна
krasnyaklena@gmail.com

УДК 339.138:338.439.5:664.1

МАРКЕТИНГОВІ СКЛАДОВІ
ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО
РИНКУ ЦУКРУ

ДОВГАНЬ

Юрій Васильович
yudovhan@gmail.comMARKETING COMPONENT FORMING AND
FUNCTIONING OF INFRASTRUCTURE OF
REGIONAL MARKET OF SUGARк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університетасистент, Вінницький
національний аграрний
університет

У статті розглянуто маркетингові складові формування інфраструктури регіонального ринку цукру. Виконано аналіз її функціонування протягом 1995-2015 рр. Встановлено, що дієва ринкова інфраструктура сформується і буде ефективно функціонувати лише тоді, коли всі учасники регіонального ринку виявлять своє бажання і здійснять всі відповідні організаційні заходи.

В статье рассмотрены маркетинговые составные формирования инфраструктуры регионального рынка сахара. Выполнен анализ ее функционирования в течение 1995-2015 гг. Установлено, что действенная рыночная инфраструктура сформируется и будет эффективно функционировать лишь тогда, когда все участники регионального рынка выразят свое желание и осуществят все соответствующие организационные мероприятия.

In the article the marketing component of sugar's regional market infrastructure forming is considered. The analysis of its functioning during 1995-2015 is executed. It is set that an effective market infrastructure will be formed and will effectively function only then, when all participants of regional market will express the desire and will carry out all corresponding organizational measures.

Ключові слова: маркетинг, регулювання, інфраструктура ринку, економічний механізм

Ключевые слова: маркетинг, регулирование, инфраструктура рынка, экономический механизм

Keywords: marketing, adjusting, market infrastructure, economic mechanism

ВСТУП

На сучасному етапі до основних пріоритетів здійснення ринкових реформ в Україні належить створення раціональної та ефективно функціонуючої інфраструктури, головним завданням якої повинно стати забезпечення якісного обслуговування усіх суб'єктів ринку та підвищення прозорості товарно-грошових операцій (зменшення кількості торговельних посередників на шляху продукції від виробника до споживача).

Актуальність питань економічного механізму формування та підвищення ефективності функціонування ринку цукру стали об'єктом дослідження таких відомих вчених: П.Т. Саблук [1], М.Ю. Коденська [2], Є. В. Імас [3], В.С. Бондар [4], М.С. Данилишин [5], О.М. Варченко [6], О.С. Заєць [7], О.М. Шпичак [8] та ін. У той же час залишається дискусійним і надзвичайно актуальним питання формування та функціонування маркетингової інфраструктури ринку цукру на регіональному рівні, що потребує подальшого поглибленого дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у комплексному аналізі складових формування механізму маркетингової інфраструктури та реалізації його на регіональному ринку цукру.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослі-

дження були праці вітчизняних та зарубіжних науковців, друковані та електронні періодичні фахові видання, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, нормативно правові акти, первинні матеріали власних досліджень автора.

При виконанні дослідження було використано методи структурного аналізу, абстрактно-логічний метод, монографічний, метод порівняння, систематизація та узагальнення при визначенні стану галузі бурякоцукрового виробництва та ринку цукру.

РЕЗУЛЬТАТИ

Обласний ринок цукру Вінницької області включає систему економічних взаємовідносин стосовно виробництва, переробки і реалізації продукції бурякоцукрового підкомплексу в межах даного регіону, функціонує у певному макроекономічному середовищі, переважно у режимі самонастроювання, включаючи елементи державного та корпоративного регулювання.

Розглядаючи обласний ринок, слід звернути увагу на те, що бурякоцукрова галузь Вінниччини є однією із важливих стратегічно орієнтованих галузей харчової промисловості нашої країни, кінцевим продуктом якої є основний продукт – цукор, що споживається населенням та виробниками кондитерських виробів, питома вага яких складає майже 70% та побічна продукція переробки – жом, вапно, меляса.

За сучасних умов, перед виробниками галузі постають проблеми підвищення якості кінцевого продукту цукру, без нагального вирішення якої цукрова галузь України не зможе вийти на європейські ринки. Складовою частиною формування регульованого ринку цукру в Україні є ринкова система оптової торгівлі, необхідність формування обумовлена сезонністю виробництва, споживчими властивостями та стратегічним характером цукру.

Формування ефективно функціонуючої інфраструктури аграрного ринку можливе лише за умов гармонійної взаємодії всіх її елементів, їх взаємодоповнюючого розвитку як системи, що поділяється на маркетингову, фінансово-кредитну і інформаційно-консультативну (табл. 1).

Виходячи з цього, ринкова інфраструктура аграрного сектора, представлена самостійними підприємствами і організаціями, повинна виконувати функції оптової і роздрібною торгівлі, транспортування і зберігання продукції, забезпечення ефективних комунікацій, стандартизації та сертифікації продукції, цінового моніторингу, інформаційно-консультативної служби.

Класичним інститутом ринкової інфраструктури є товарна біржа. Згідно з чинним законодавством України, це організація, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має на меті надання послуг в укладанні біржових угод, виявленні цін, попиту і пропозицій на товари, вивченні, упорядкуванні та прискоренні товарообігу і пов'язаних з ним торгових операцій. Законом України «Про товарну біржу» (від 10 грудня 1991 р. з відповідними змінами і доповненнями) регламентується діяльність біржі [9]. Це є організаційно оформлений і постійно функціонуючий ринок, на якому здійснюється оптова торгівля сировиною, матеріалами, продовольчими та непродовольчими товарами.

З 90-х рр. ХХ ст. та протягом усього періоду існування бірж в Україні, держава стимулювала розвиток самих бірж та намагалась зацікавити товаровиробників до участі у біржовій торгівлі, але це регулювання біржового ринку не дало відчутних результатів (табл. 2).

Таблиця 1

Склад і групування інфраструктури аграрного ринку [адаптовано автором]

Система	Елементи
Маркетингова	біржі, агроторгові доми, брокерські контори, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, оптові продовольчі ринки, виставки, ярмарки, аукціони, підприємства роздрібною торгівлі
Фінансово-кредитна	кредитні спілки, комерційні, кооперативні банки, страхові компанії, агропромислові фінансові групи, фізичні особи
Інформаційно-консультативна	інформаційно-консультативні центри, служби цінового моніторингу, науково-дослідні маркетингові центри, консалтингові та аудиторські фірми, рекламні агентства

Таблиця 2

Кількість бірж в Україні [10]

Роки	Всього зареєстровано ¹	у т.ч.			
		універсальні	товарні та товарно-сировинні	агропромислові	інші
1	2	3	4	5	6
1995	77	23	24	8	22
1996	74	19	25	9	21
1997	167	46	54	23	44
1998	199	46	75	25	53
1999	273	62	111	29	71
2000	339	88	146	28	77
2001	359	97	157	31	74
2002	402	113	176	32	81
2003	432	118	201	31	82
2004	464	119	227	34	84
2005	439	115	244	30	50
2006	448	114	258	29	47
2007	461	114	272	30	45
2008	482	118	293	30	41
2009	484	103	318	26	37
2010	510	106	341	25	38
2011	537	106	368	25	38
2012	562	107	391	25	39
2013	574	108	400	24	42
2014	586	107	415	23	41

¹ без урахування фондових бірж та їх філій.

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
2015 ²	555	104	391	24	36
2015+;- 1995	478	81	367	16	14
2015+;- 2000	216	16	245	-4	-41
2015+;- 2010	45	-2	50	-1	-2

² без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

За даними Державної Служби Статистики України [10] на початок 2016 р. зареєстровано акредитованих для обслуговування процесу купівлі-продажу агропромислової продукції для внутрішніх загальнодержавних та регіональних потреб товаровиробників, а також для укладання зовнішньоекономічних контрактів 24 агропромислових біржі, близько 400 товарні та товарно-сировинні, 104 універсальні, де укладаються угоди лише на стандартизовану та сертифіковану продукцію, але їх кількісного та якісного наповнення товаропотоками сільськогосподарської продукції та продуктами її переробки ще не сталося. Кількість укладених угод не є стабільною а має тенденцію до зменшення.

Однією з таких бірж є Вінницька товарна універсальна біржа (ВТУБ), яка функціонує з березня 1991 р. є членом Асоціації Бірж України, Біржового Союзу України, Союзу Аграрних Бірж України і протягом усього часу свого існування відкрита для співробітництва з усіма, хто зацікавлений у цивілізованій, гарантованій торгівлі, створенні агроторгових домів, проведенні виставок та ярмарок, а також розвитку інших інфраструктурних елементів ринку. Створена як універсальна на момент зародження ринкових відносин, згодом дедалі більше спеціалізується на торгівлі сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки, передусім цукром, оскільки розташована у регіоні його найбільшого виробництва в Україні. На вигідних умовах укладаються забезпечені страховим полісом угоди на продаж сільськогосподарської продукції майбутнього врожаю – форвардні контракти. Вінницька товарна універсальна біржа проводить торги на принципах публічності й рівноправності всіх учасників, об'єктивного формування рівня цін.

Функціональна структура ринку сільськогосподарської продукції та, зокрема, ринок цукру, складається з таких сфер: виробництво сільськогосподарської сировини та заготівля продовольчих ресурсів, включаючи якісну сировину; виробнича інфраструктура, яка включає мережу переробних підприємств; ринкова інфраструктура, що забезпечує реалізацію продукції, постачання необхідних матеріалів товаровиробникам тощо; сфера споживання кінцевого продукту.

Для ринку аграрної продукції Вінницької області, в тому числі ринку цукру, характерні такі особливості, як різноманітність каналів реалізації, форм купівлі-продажу, посередників і покупців, а також розвинута мережа сервісного, насамперед, науково-

інформаційного обслуговування товаровиробників, посередників чи покупців. Отже, аграрний ринок не може функціонувати без певних структурних елементів, тому виникає необхідність створення та розвитку ринкової інфраструктури в агропромисловому комплексі та системи її елементів. Без належної ринкової інфраструктури неможливо уникнути великих втрат продукції в сфері її заготівлі, переробки, зберігання та реалізації [11].

Схема інфраструктури ринку цукру нами опрацьована і, на наш погляд, має такий вигляд (рис. 1).

У створенні елементів ринкової інфраструктури важливу роль відіграють інтеграційні процеси, оскільки більшість з елементів – продукт самоорганізації операторів ринку. Значення інфраструктури надзвичайно велике, тому що ринок як такий неможливо організувати за рахунок лише закликів чи гасел.

Фундаментальна ідея ринкової економіки – це ідея вільної конкуренції, тому вона повинна формуватися лише під впливом попиту та пропозиції. Зокрема, торги за наявності конкуренції з боку як продавців, так і покупців повинні бути публічними та гласними. Такого характеру їм і надає ринкова інфраструктура: аграрні біржі, агроторгові доми, оптові продовольчі ринки, виставки, ярмарки, аукціони, заклади дрібно-оптової та роздрібно-торгівлі. Перераховані елементи ринкової інфраструктури створюються самими товаровиробниками, й лише інколи держава ініціює та частково фінансує ці процеси [11].

Діяльність аграрних бірж характеризується низькою діловою активністю, малою кількістю угод, низьким рівнем ліквідності, тому вони ще не стали центрами оптової торгівлі і формування господарських зв'язків за поставками продукції.

Наступним інститутом ринкової інфраструктури є агроторгові доми, які представлені у вигляді оптової фірми, яка здійснює операції з реальним товаром за власний рахунок або від імені виробників, споживачів та інших груп, що займаються торгівлею даного товару. Агроторгові доми на відміну від бірж закуповують невеликі обсяги сільськогосподарської продукції, формують якісно однорідні, стандартизовані оптові партії товару для реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках. Їх діяльність регламентувалась «Типовим положенням про міжрегіональний та районний торговий дім», затвердженим спільним наказом Міністерства сільського господарства і продовольства України та Українською академією аграрних наук, який станом на 2008 р. втратив чинність [12].

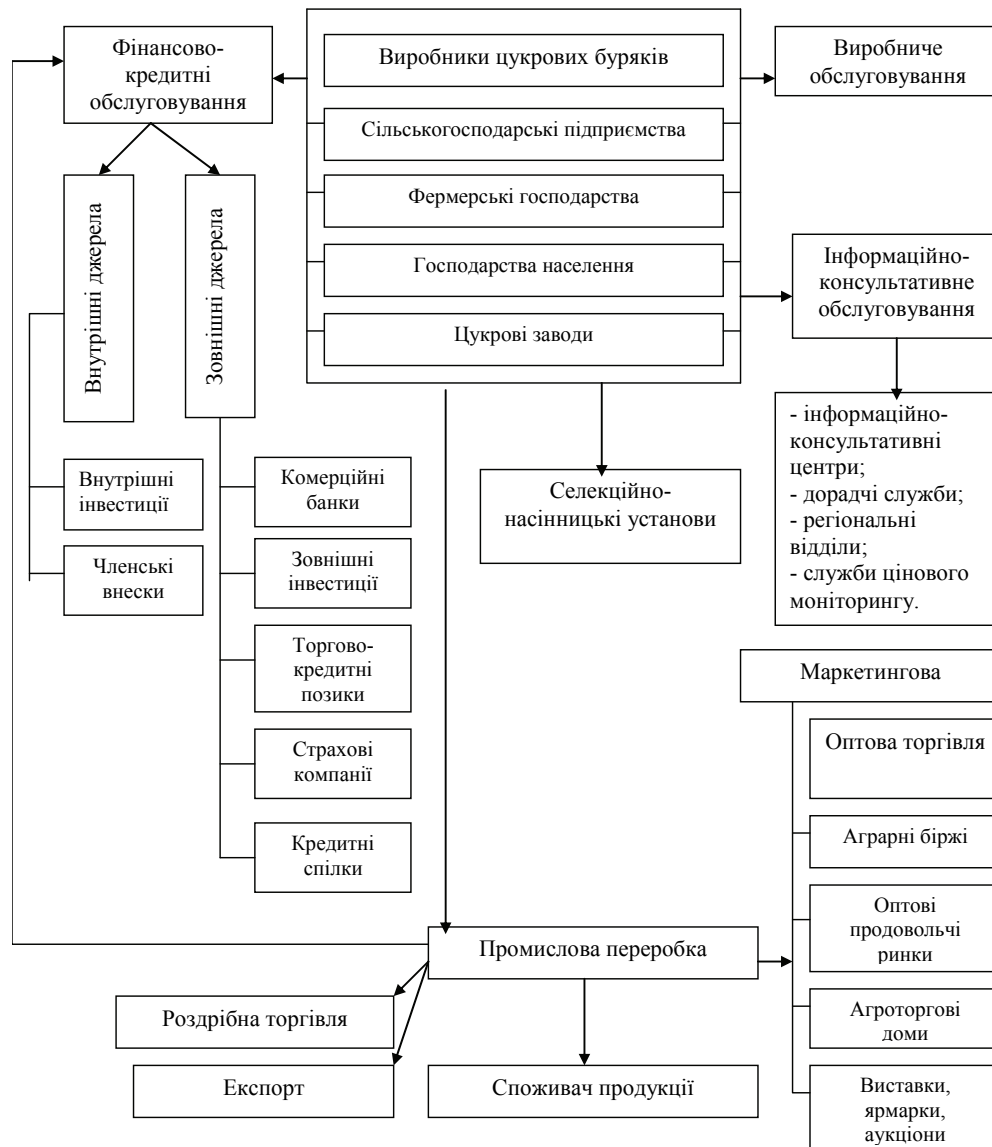

Рис. 1. Схема інфраструктури ринку цукру [власна розробка]

На наш погляд, оптові партії товару, що реалізується на внутрішньому ринку, дозволяють забезпечити контроль і прозорість системи товарообігу, підвищити її ефективність, внести в неї необхідні елементи організації. За певних умов вони можуть стати одним з найбільш діючих механізмів забезпечення продовольчої безпеки регіону [13, 14].

Основні напрями створення та функціонування оптових продовольчих ринків в Україні визначені постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 1999 р. № 997 «Про оптові продовольчі ринки», проте здійснення заходів щодо активізації дій в напрямку створення мережі оптових продовольчих ринків відбувається повільно [15].

З огляду на вищезазначене видно, що в Україні в основному створюються та функціонують дрібно-оптові продовольчі ринки, власниками яких є окремі приватні підприємці. Засновниками оптових продовольчих ринків повинні бути групи виробників сільськогосподарської продукції, переробні підприємства, торговельні формування, комерційні банки тощо при участі місцевих адміністративних органів влади. До наступних елементів ринкової інфраструктури від-

носять аукціони, виставки та ярмарки. Від біржової торгівлі аукціон відрізняється тим, що на нього виставляються такі види сільськогосподарської продукції, які мають певні особливості і відрізняються від стандартизованого біржового товару. Як правило, для продажу на аукціонах пропонується худоба, хутро, чай, тютюн, фрукти, риба, техніка, обладнання, засоби захисту рослин тощо. Однією з особливостей аукціону є обов'язковість попереднього огляду товарів (дегустация тощо) та виключення можливості заміни (обміну) після купівлі-продажу одних екземплярів іншими, оскільки при однотипності видів існує суттєва розбіжність в якісних індивідуальних параметрах. Аукціони організуються і діють за чітко визначеними правилами, які затверджуються місцевими органами влади і можуть бути як самостійними заходами, так і організуватися товарною біржею. Публічна демонстрація досягнень у певній галузі економіки, науки та культури відбувається на виставках.

В Україні з метою реклами продукції організуються промислові та сільськогосподарські виставки – це організаційно оформлена, короткострокова та

періодична форма оптового ринку на основі огляду товару або його зразків, до основних завдань належить самостійне встановлення або налагодження втрачених прямих господарських зв'язків та укладання договорів на поставку продукції, а також встановлення взаємовідносин між виробниками, споживачами та посередницькими організаціями. Сьогодення потребує розробок та впровадження оптимальних схем ринкової інфраструктури в максимальному наближенні до товаровиробника та організації розгалуженої сфери збуту сировини і готової продукції. При цьому важливо, щоб ринкові інституції розвивались не тільки на національному, а й на регіональному рівні, зав'язуючи в єдину систему регіональний, національний і зовнішній ринки.

Інфраструктура ринку цукру Вінницької області є складовим елементом інфраструктури регіонального аграрного, яка формується системою підприємств і організацій, що сприяють забезпеченню учасників бурякоцукрового виробництва матеріально-технічними ресурсами, здійснюють їх інформаційно-консультативне обслуговування, створюють умови для вільного руху продукції даної галузі та безперервного забезпечення кінцевого споживача цукром. Проте нині діяльність сформованої у регіоні ринкової інфраструктури ще не приносить очікуваних результатів. Переконалим прикладом є ситуація, що спостерігається протягом останніх років, під час реалізації продукції на Вінницькій товарній універсальній біржі.

Таким чином, інфраструктура аграрного ринку України у т.ч. і Вінницької області поки що перебуває на стадії вдосконалення, відповідно, вона далеко не повною мірою забезпечує виконання покладених на неї функцій щодо створення стабільних умов для забезпечення функціонування та розвитку інфраструктури аграрного ринку, що призводить до значних цінових коливань, неефективного використання ресурсів, додаткових витрат виробників, переробників та споживачів, втрат державного та місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

На наш погляд, інтеграція покликана вирішити складні різнопланові та багаторівневі завдання головним чином для організації сільськогосподарського ринку: створення цілісної системи підприємств та установ, які забезпечують взаємозв'язки між структурними елементами і сприяють вільному руху товару, підтримуючи безперервний процес функціонування сфери бурякоцукрового виробництва і безперебійного постачання ресурсів сільськогосподарським товаровиробникам та готової продукції кінцевим споживачам, тобто сформована в регіоні ринкова інфраструктура потребує подальшого розвитку і вдосконалення, адже складність цього процесу полягає в тому, що місцева виконавча влада безпосередньо повинна брати в ньому участь. На нашу думку, дієва ринкова інфраструктура сформується і буде ефективно функціонувати лише тоді, коли всі учасники регіонального ринку виявлять своє бажання і здійнять всі відповідні організаційні заходи.

Список використаних джерел

1. Саблук П.Т. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку: монографія / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін.; за ред. акад. П.Т. Саблука, проф. М.Ю. Коденської. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.
2. Коденська М.Ю. Про результативність і доцільність квотування ринку цукру в Україні / М.Ю. Коденська, Л.М. Пархоменко. // Цукор України. – 2012. – С. 42–46.
3. Імас Є.В. Розвиток цукробурякового виробництва та ринку цукру в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук: спец. 08.07.02. "Економіка сільського господарства і АПК" / Імас Є. В. – Київ, 2004. – 43 с.
4. Бондар В.С. Гострі проблеми цукрового ринку / В.С. Бондар. // Цукрові буряки. – 2007. – №3. – С. 2–3.
5. Данилишин М.С. Державне регулювання ринку цукру в Україні та зарубіжний досвід / М.С. Данилишин. // Економіка АПК. – 2015. – №12. – С. 113–116.
6. Варченко О.М. Ринок цукру в Україні: оптимальне поєднання ринкового та державного регулювання: монографія / О.М. Варченко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 313 с.
7. Заєць О.С. Ринок цукру в Україні. Проблеми створення, функціонування та розвитку / О.С. Заєць. – 2-ге вид. – К:Наук. думка, 2003. – 385 с.
8. Шпичак О. Методи регулювання ринку цукру в Україні / О. Шпичак // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 8. – С. 76–78.
9. Закон України Про товарну біржу [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 32, ст. 268. – 611. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.
10. Статистичний збірник України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2017. – Режим доступу: http://ukrstat.org/menu/publikac_r.htm.
11. Красняк О.П. Ринок цукру та розвиток його інфраструктури в Вінницькій області / О.П. Красняк. // Науково-практичний галузевий журнал «Цукор України». – 2007. – С. 3–5.
12. Закон України Про затвердження Типового положення про міжрегіональний та районний агро-торговий дім [Електронний ресурс] // Зареєстрований у Мінюсті України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0185-96>
13. Довгань Ю.В. Організаційно-економічні умови формування сировинної бази переробних підприємств олійно-жирового підкомплексу АПК / Ю.В. Довгань // Економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 9. – С. 50 – 60.
14. Dovhan Y. Assessment of the investment attractiveness (survey of Ukraine, Vinnytsia region, oil and fat industry) / Y. Dovhan // Финансы, учет, банки. – 2016. – № 1 (21). – С. 235 – 244.
15. «Про оптові продовольчі ринки» [Електронний ресурс] // постановою Кабінету Міністрів України. – 1999. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997-99>.